

УДК 101.1(07)

Чхайло О.І.

Директор Лебединського краєзнавчого музею

ЛЕБЕДИНСЬКЕ ЛІТО СЕРГІЯ ВАСИЛЬОВИЧА РАХМАНІНОВА

Дослідження до 140-ї річниці від дня народження світового музичного генія Сергій Васильович Рахманінов та його Лебединський період життя.

Ключові слова: Сергій Васильович Рахманінов, Синодальне училище, опера «Алеко», романси, симфонії.

Чхайло А.И. Лебединское лето Сергея Васильевича Рахманинова

Исследования к 140-й годовщине со дня рождения мирового музыкального гения Сергей Васильевич Рахманинов и его Лебединский период жизни.

Ключевые слова Сергей Васильевич Рахманинов, Синодальное училище, опера «Алеко», романсы, симфонии.

Chhaylo A.I. Lebedinsky summer Sergei Vasilyevich Rachmaninov

Studies on the 140th anniversary of the birth of the world's musical genius Sergei Vasilievich Rachmaninov and his Lebedinsky period of life. **Key words:** Sergey Vasil'yevich Rakhmaninov, Sinodal'noye uchilishche, opera «Aleko», romansy, simfonii.

Key words: Sergei Vasilievich Rakhmaninov, Synodal School, opera Aleko, romances, symphonies.

До плеяди справжніх класиків кінця XIX – першої половини XX століття, що прославили російське музичне мистецтво і в своїй країні і за її межами, відноситься Сергій Васильович Рахманінов – видатний композитор, автор багатьох фортепіанних творів, романсів, опер і симфоній, один з найбільших піаністів свого часу. Народився він 1 квітня 1873 року в маєтку Онег Новгородської губернії і походив із старого дворянського роду. Любов його до музики позначилася вже в ранньому дитинстві, в чотири роки він став займатися з матір'ю, а потім навчався у приватних вчителів. У 1882 році Рахманінов поступив в Петербурзьку консерваторію, з 1885 року перевівся до Московської консерваторії, де вчився і жив у Зверева. У 1891 році Рахманінов закінчив консерваторію як піаніст, а в 1892-му – як композитор з великою золотою медаллю. Його екзаменаційною роботою стала одноактна опера «Алеко», що показала неабияке дарування і творчу зрілість юного музиканта.

Взимку 1892 року у Харкові Рахманінов, виступаючи зі своїм близьким товаришем по консерваторії співаком Михайлом Слоновим, познайомився з родиною Лисікових – Яковом Миколайовичем та Єдокією Никанорівною. Між відомою на той час купецькою родиною виникла симпатія, яка переросла в справжню дружбу, яка тривала майже рік, під час наступних гастролей подружжя запросило Сергія Васильовича до себе на гостини у лебединську садибу. Незадовго до цієї зустрічі родина втратила свого сина, а Сергій їм дуже його нагадував, всю невитрачену любов до сина вони перенесли на двадцятирічного музиканта. У купців Лисікових магазини були у багатьох містах, тільки у Лебедині діяло шість крамниць, неподалік від його дому, у торговельних рядах працював один з найбільших гастрономів міста, що належав саме Лисіковим.

У дослідженні сестер Макарових цитується лист Рахманінова до своєї далекої родички Л. Д. Скалон «...ваше питання стосується Лисікових. Хто вони? Які вони? Як я до них потрапив? Як вони до мене ставляться. Я познайомився з ними в Харкові, де вони проводять зиму; в обидва мої приїзди я по їхньому настійливому проханню зупинявся в їхньому домі, і по їхньому ж настійливому проханню приїхав сюди.. Сам Лисіков – це людина, перш за все, дуже великого розуму...Людина, яка цікавиться всім. Вона ж... однак, перебирати її позитивні риси не варто (недоліків не помітив, та й навряд чи помічу). В мене все тьмяніє перед її добротою, добротою великою, дивною. Це дійсно жінка рідкісна, вважай одинична» [1].

Декілька штрихів біографії Рахманінова. Гостинні Лисікови намагалися виконати любе бажання Рахманінова. У тому ж таки листі Сергій Васильович пише: «Виконують беззаперечно всі мої забаганки, примхи тощо. Для мене не дивина, якщо в мою кімнату раптом полетять троянди, взагалі квіти, букети, і це все вона. Якось я висловив бажання писати свої твори в саду. І цього було досить, щоб вона схопилася за цю думку й почала будувати мені якусь вежу дуже великих розмірів з різними вензелями, зірками тощо». Альтанка в лебединській садибі Лисікових, побудована спеціально для Сергія Рахманінова простояла не більше 10 років. Хоча місце колишньої садиби відоме, але, на жаль, зараз там ніщо не нагадує про перебування великого піаніста і композитора (на цьому місці збудовано комерційну споруду, але меморіальної дошки не встановлено).

«Лебедин став для Рахманінова серйозною творчою лабораторією. Натхнення, випробуване їм на Сумщині, і отриманий тут заряд послужили потужним імпульсом до створення майбутніх творів в подальшому

сходженні на музичний Олімп» – пишуть сестри Валентина та Людмила Макарови, називаючи 1893 рік в житті музиканта і композитора переломним. [1, с. 76]

З цікавістю знайомився московський музикант з історією Лебедина, населення якого складало 14 тис. чоловік. Заснували місто (слободу) на річці Вільшанка в 1652 році переселенці з Правобережної України і поблизу однойменного озера – Лебедине. Дізнався Рахманінов і про те, що 6 червня 1859 року Тарас Григорович Шевченко зупинявся у братів Максима і Олексія Залеських, а у діда – Федора Залеського – свого часу гостював видатний український філософ і поет Григорій Савич Сковорода. Повернувшись в Москву, Рахманінов напише романси «Дума» і «Полюбила я на печаль свою» (з Шевченка). Саме у Лебедині Рахманінов перейнявся духом поезії Кобзаря, почув оповідання про його перебування в цих краях, ближче познайомився з його творчістю. З часом з'явиться ще один романс на вірші Т.Шевченка – «Я знову самотній» (переклад І.Буніна) [2].

Перебування в Лебедині талановитого музиканта не могло залишитися непоміченим. Почалися запрошення у будинки місцевої знаті, серед якої була відома сім'я графа В.А.Капніста. Старожили говорили, що Рахманінов бував в його маєтку в селі Михайлівці. Садиба графа, була своєрідним культурним центром, у будинку стояв рояль. У Михайлівці Рахманінов слухав прекрасний церковний хор, в якому співав і сам граф. Результатом вражень від Михайлівського хору та дзвонів передзвону, який Сергій слухав кожен ранок в Лебедині (поряд з будинком Лисікових височіли три храми – Успенський, Миколаївський і Трьохсвятительський, служби в яких він любив відвідувати) стало написання духовного концерту «В молитвах невсипущу Богородицю» для чотирьох голосів а Капелла. Створений в Лебедині концерт уперше прозвучав в Москві 12 грудня 1893 року в концерті Синодального училища (рукопис зберігається в Державному центральному музеї музичної культури імені М. І. Глінки – в Москві).

У те «урожайнее» лебединське літо Рахманінов подарував світу три романси. Серед них – перлина вокальної лірики «Не співай, красуня, при мені». на вірші А.Пушкина (пізніше в супроводі була додана партія скрипки), «Давно чи, мій друг» на вірші А. Голенищева-Кутузова, «Вже ти, нива моя». на вірші А.Толстого. Останній романс присвячений хазяйці лебединської садиби Е. Н. Лисікової. У Лебедині народилася «Фантазія» («Картини») для двох фортепіано в чотири руки, присвячена П.И.Чайковському.

У четвертій частині «Фантазії», яка називається рядками з вірша А. С. Хомякова «Світле свято», музика наповнена дзвонивим звучанням – лейтмотивом багатьох творів Рахманінова. Наскільки співзвучна музика Рахманінова унікальній, талановитій душі. Як поєднується в них широта, щедрість із стихією діяльного ритму, тиха благоговійність і бунтівні пориви, триумфальні дзвони і глибини трагедійності. Із листа 5 червня 1893 року до Н. Д. Скалон «Отже, я приїхав сюди й розпочав вести нормальний спосіб життя. Перш за все встаю о восьмій і лягаю об одинадцятій. Займаюсь творчістю від 9 до 12-ої години дня. Потім три години граю. Призабув вам сказати ще, що акуратно лікуюсь: холодним обтиранням та молоком, причому чотири склянки в день. Закінчую о п'ятій і увесь день сиджу в саду...Потім після ночі настає день і...» [3].

Його музика духовно насичена, надзвичайно велична, барвиста, ніжна і мрійлива органічно пов'язана з природним мелодизмом церковнослов'янської мови. Значним твором лебединського літа стала фантазія «Круча» для симфонічного оркестру, навіяна розповіддю А. П. Чехова «На шляху». Після відвідування Сумщини залишалося ще 25 років до того, як Рахманінов назавжди покинув Росію. Та творче піднесення, яке композитор пізнав на Лебединщині, отриманий тут заряд – стали поштовхом у подальшій роботі. Попереду його чекали нескінченні контракти. Та за все життя, яке він провів за кордоном, Сергій Рахманінов так і не зміг написати такої кількості музичних творів, як у те плідне лебединське літо 1893 року. Романси С. Рахманінова напрочуд лаконічні. Вони усі здаються коротше за те, що чекаєш почути. І це не недолік, а одно з позитивів справжніх шедеврів.

Душевні муки та страждання, що були в часи еміграції не минули марно. Наприкінці свого життя він вимовив найгарніші слова: «Виїхавши з Росії, я втратив бажання творити. Втративши батьківщину, я втратив самого себе». «До останніх днів Рахманінов мріяв повернутися на свою Батьківщину і лише за кілька днів до смерті вирішив прийняти американське громадянство. Весь свій архів заповідав він Росії. Відомо також, що Наталія Олександрівна, дружина Рахманінова, сподівалася на перепоховання – коли- небудь...та прах великого композитора покоїться у далекій Америці, бо вже самі американці вважають його своїм національним композитором. На могилі Сергія Васильовича Рахманінова кожної весни розквітає кущ білого бузку, точнісінько такого, як той, що зустрів у Лебедині, білосніжною полум'яністю...»[3].

А що ж сталося із родиною купців Лисікових. У 1901 році помер Яків Миколайович Лисіков, через два роки – його дружина Євдокія Никанорівна. Маєток перейшов до їх племінниці Ганни Павлівни Гнеушевої, яка через рік його продала. Нова хазяйка засипала ставок, знесла альтанку. Нині і від садиби не залишилося ніяких слідів. Старожили розповідали, що у будинку Лисікових після революції знаходилася взуттєва майстерня, з часом її перевели в інше приміщення. У період голодоморів 20-30-х років тут існував дитячий будинок для безпритульних та сиріт, потім будинок розібрали. Тепер тут магазин «Оксана».

Сергій Васильович Рахманінов, безумовно, світовий музичний геній. Здавалося б, Лебединська земля, яку він відвідав, має усі підстави пишатися його присутністю і поповнювати цю історичну присутність сучасним змістом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макарова Валентина І слово в пісні відгукнеться /Валентина Макарова, Людмила Макарова. – Суми: Видавництво «Собор», 2013. – 285 с.
2. Дудченко В. Лебедина на межі тисячоліть. Вулицями рідного міста /В.Дудченко. Лебедина, 2012. – 205 с.
3. Макарова В. А. Сумщина в долях трьох геніїв / В. А. Макарова, Л. А. Макарова, В. К. Шейко Суми, 2014. – С.197.

REFERENCES

1. Makarova Valentyna I slovo v pisni vidhuknet'sya /Valentyna Makarova, Lyudmyla Makarova. – Sumy: Vydavnytstvo «Sobor», 2013. – 285 s.
2. Dudchenko V. Lebedyn na mezhi tysyacholit'. Vulytsyamy ridnoho mista /V.Dudchenko. Lebedyn, 2012. – 205 s.
3. Makarova V. A. Sumshchyna v dolyakh tr'okh heniyiv / V. A. Makarova, L. A. Makarova, V. K. Sheyko Sumy, 2014. – S.197.

УДК 373.5.035

Хвайра Н.В.
Учитель КУ ССШ № 10,
ім. Героя Радянського Союзу О.Бутка

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА УЧНІВ НА БАЗІ МУЗЕЮ БОЙОВОЇ СЛАВИ

У статті йдеться про музеї при навчальних закладах, які покликані зберігати та досліджувати історію рідного краю. Для реалізації цієї мети пошуковими та волонтерськими загонами налагоджується співпраця з державними та громадськими організаціями, які надають матеріали, що поповнюють джерельну базу музеїв. Матеріали Музею Бойової Слави використовуються при проведенні екскурсій, музейних уроків, написанні конкурсних робіт, науково-дослідницьких робіт Малої академії наук.

Ключові слова: навчально-дослідницька робота, історія рідного краю, музей.

Хвайра Н.В. *Учебно-исследовательская работа учащихся на базе музея боевой славы.*

Музеи в учебных заведениях призваны беречь и исследовать историю родной земли. Для реализации этой цели поисковыми и волонтерскими объединениями проводится совместная работа с государственными и гражданскими организациями, которые передают материалы, пополняющие музейные фонды. Материалы Музея Боевой Славы используются при проведении экскурсий, музейных уроков, написании конкурсных работ, научно-исследовательских работ Малой академии наук.

Ключевые слова: учебно-исследовательская работа, история родного края, музей.

Hvayra N.V. Educational and research work of students on the basis of the museum of military glory.

Museums in educational institutions are designed to explore and protect the history of their native land. To achieve this goal, search and volunteer associations work together with state and civic organizations, which transfer materials replenishing museum funds. Materials of the Battle Glory Museum are used for excursions, museum lessons, writing of competitive works, research robots of the Small Academy of Sciences.

Key words: teaching and research work, history of the native land, museum.

Не знати історію своєї родини – соромно, регіону – не патріотично, країни – небезпечно. Для створення процвітаючої держави необхідно сформулювати національну ідею, а без знання історії рідного краю це неможливо. Зберігати та досліджувати історію рідного краю покликані краєзнавчі музеї по всій території України. Особливо важливим є створення і дієве функціонування музеїв при навчальних закладах. Музей у школі – це не лише місце зберігання матеріалів фондів, реліквій минулого, а, перш за все, - зв'язок минулого з сучасністю. Тому саме учнівська молодь, через пошукову та дослідницьку роботу, є, з одного боку, осередком збереження історичного минулого, а з іншого - основою формування сучасної української нації. Усвідомлювати себе українцем необхідно з самого дитинства. Саме тут на допомогу вчителю – історичні пам'ятки, зібрані в музеях.

Метою нашої статті є зосередити увагу широкого загалу щодо ексклюзивних наукових потужностей музеїв при навчальних закладах. Можливості використання матеріалів з фондів музеїв для проведення екскурсійної та науково-дослідницької роботи. Показати результативність даних видів роботи на прикладі досвіду пошукових загонів Музею Бойової Слави.

Музей Бойової Слави КУ Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 10 налічує багато матеріалів та експонатів про героїчне минуле нашого народу. Він є важливим засобом удосконалення всього навчально-